

فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۶

عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌های استان گیلان

شهلا چوپچیان، خلیل کلاتری، حسین شعبانعلی فمی*

چکیده

این مطالعه با هدف بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌های استان گیلان انجام گرفته است. تحقیق حاضر از نوع توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق را ۸۳۹ دهیاری استان گیلان تشکیل می‌دهند که از آن میان، ۱۴۹ دهیاری به صورت طبقه‌ای با انتساب متناسب به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. روایی پرسشنامه را تعدادی از متخصصان موضوعی مورد تأیید قرار دادند. پایایی گویه‌های تحقیق نیز با آماره آلفای کرونباخ سنجیده شده است که نتایج آن حاکی از قابلیت اعتماد بالای این گویه‌ها برای سنجش متغیرهای تحقیق است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS استفاده شد. در رگرسیون گام به گام، ۱۱ متغیر به‌عنوان عوامل تأثیرگذار بر عملکرد دهیاری‌ها وارد معادله شدند که در مجموع، حدود ۷۲ درصد از واریانس عملکرد دهیاری‌های استان گیلان را تبیین کردند. بر اساس نتایج به دست آمده، متغیرهایی که بر عملکرد دهیاری‌ها تأثیر معنی‌داری داشتند، به ترتیب عبارت بودند از: همکاری سازمان‌ها، رضایت شغلی دهیار، همکاری شوراهای اسلامی، مشارکت مردمی، میزان شرکت

* به ترتیب دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشیار و استادیار دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران

دهیاران در کلاس‌های آموزشی، تجهیزات و امکانات دهیاری، درآمد دهیار، موقعیت مکانی روستا، مشورت دهیار با رهبران محلی و اعضای شورا، داشتن سابقه مدیریت روستایی در خانواده و انگیزه دهیار برای توسعه روستا.

کلیدواژه‌ها: دهیاری‌ها/ مشارکت روستایی/ شورای اسلامی روستایی/ استان گیلان.

* * *

مقدمه

یکی از محورهای اساسی در تحلیل مسائل روستایی، توجه به ساختار مدیریت در این جوامع است. ده به‌عنوان کوچک‌ترین واحد سیاسی در تقسیمات کشوری الگوی مدیریتی خاصی را در دوران‌های مختلف تجربه کرده است. مدیریت روستایی در ایران را می‌توان در قالب چهار دوره تاریخی زیر مورد تجزیه و تحلیل قرار داد:

۱- قبل از انقلاب مشروطیت

۲- از مشروطیت تا اصلاحات ارضی

۳- از اصلاحات ارضی تا پیروزی انقلاب اسلامی

۴- پس از پیروزی انقلاب اسلامی

تا قبل از کودتای ۱۲۹۹، روستاها را اربابان و کدخدایانی که اغلب به هیأت حاکمه وابستگی شدید داشتند و یا از کارگزاران آن بودند، و نیز برخی نهادهای اجتماعی که مولود شرایط زمان بودند، اداره می‌کردند. این نظام اداری اغلب به منظور بهره برداری مداوم از دستاوردهای روستاییان، طراحی شده بود؛ روستا یک کالای غیرمنقول بود که در اختیار مالکان قرار داشت و دولتها دخالت چندانی در امور آن به عمل نمی‌آوردند. بعد از برقراری مشروطیت، دگرگونی‌های ناشی از جنبش مشروطیت ابعاد مختلف ایران و جامعه روستایی را تحت تأثیر قرار داد و دولت و حاکمان وقت را علاوه بر توجه به شئونات مختلف زندگی مردم، به دخالت در امور روستاها و احساس مسئولیت بیشتر در قبال آن رهنمون ساخت. از اقدامات اولیه دولت در زمان مشروطیت می‌توان به لغو

تیولرداری و تصویب «قانون تشکیل ایالات و ولایات و دستورالعمل حکام» در مجلس شورای ملی اول اشاره کرد (طالب، ۱۳۷۱). قانون مذکور به منظور تمرکززدایی و اعمال مدیریت دولتی به جای مدیریت صرف اربابان و مالکان تدوین شد. در این قانون ده کوچک‌ترین واحد سیاسی قلمداد شد و اداره امور آن به کدخدا واگذار گردید که با رضایت ساکنان ده و تصویب مباشر و مالک و امضای نایب الحکومه انتخاب می‌شد (بنار، ۱۳۸۴). در سال‌های آخر دهه ۱۳۴۰، تحت تأثیر تحولات جهانی و برنامه‌هایی که در زمینه ایجاد دگرگونی در ممالک در حال توسعه به ویژه در بخش روستایی به اجرا درآمد، اندیشه تحول در مبانی تولید روستایی کشور عیان گردید. سرآغاز این تحول، برنامه انقلاب سفید بود که ابعاد مختلفی از زندگی اقتصادی - اجتماعی کشور را در بر گرفت. در این برنامه، به رهایی روستاییان از وابستگی به مالکان و در اختیار قرار دادن زمین به زارعان فاقد زمین بسیار مورد تأکید قرار می‌گرفت اما یکی از اهداف پنهانی و اصلی آن، حذف سیاسی مالکان از روستا بود. در راستای این اصلاحات و فروپاشی نظام مدیریتی روستا (مالک و ارباب) دولت سعی داشت هرچه بیشتر و به روش‌های مختلف حضور خود را در روستا تقویت نماید. در این راستا، علاوه بر مجتمع‌های کشت و صنعت، شرکت‌های سهامی زراعی، شرکت‌های تعاونی تولید و شرکت‌های تعاونی روستایی، که نقشی هرچند کوچک در اداره امور روستاها داشتند، نهادهای دیگری نیز تحت عنوان انجمن ده، سپاهیان انقلاب، خانه انصاف و خانه فرهنگ روستایی به وجود آمد (مهدوی، ۱۳۷۷). با پیروزی انقلاب اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی در ایران، نظام سیاسی حاکم بر کشور تغییر یافت و در سطح کلان جامعه و به‌ویژه در تمام سطوح مدیریتی کشور دگرگونی به وجود آورد. همچنین ضرورت تداوم و تعمیق این تغییرات در سطح خرد و در مناطق روستایی مورد توجه جدی قرار گرفت و شیوه مدیریت جمعی یعنی مدیریت شورایی برای تغییر وضعیت عمومی و مدیریتی روستاها مطرح گردید که در همین راستا اصولی چند از قانون اساسی به امر اعمال این نوع مدیریت تحت عناوینی نظیر شورای اسلامی روستا، شهر

و استان اختصاص یافت. به این ترتیب نظام‌های نوینی که با دیدگاه‌های انقلابی هماهنگی داشت به‌عنوان نهادهای انقلابی، اداره روستاها را به عهده گرفتند که از آن‌جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: شورای عالی کشاورزی، جهادسازندگی، هیئت‌های هفت نفره واگذاری زمین، مشاع‌های تولیدی، مراکز خدمات کشاورزی، تعاونی‌های تولید کشاورزی، شوراهای روستایی، و خانه همیار روستایی.

آخرین قانون در زمینه مدیریت روستایی در ایران تحت عنوان قانون «تشکیلات، وظایف و انتخاب شوراهای اسلامی کشوری و انتخاب شهرداران» در سال ۱۳۷۵ به تصویب رسید. بر اساس این قانون، مدیریت روستاها همچنان بر عهده شورای اسلامی روستا است. این شورا در روستاهای تا ۱۵۰۰ نفر جمعیت ۳ نفر و در روستاهای با بیش از ۱۵۰۰ نفر جمعیت ۵ نفر عضو دارد (کلانتری، ۱۳۸۴). پس از تصویب این قانون، مشکلات اجرایی مدیریت روستایی سبب شد تا در سال ۱۳۷۷ با تصویب قانونی تحت نام «تأسیس دهیاری‌های خودکفا در روستاهای کشور» به وزارت کشور اجازه داده شود تا برای اداره امور روستاها، سازمانی به نام دهیاری تأسیس کند. با اصلاح قانون وظایف، تشکیلات و انتخابات شوراهای اسلامی در سال ۱۳۸۲، تجربه اجرایی جدیدی در عرصه مدیریت روستایی شکل گرفت که همان راه‌اندازی دهیاری‌ها بود. این نهاد اجرایی و مدیریتی جدید در روستاها زیر نظر شورای اسلامی فعالیت می‌کند و وظایف متعدد خدماتی و عمرانی را به عهده دارند. دهیاری‌ها با توجه به موقعیت محل و با درخواست اهالی، از سوی شورا برای مدت ۴ سال انتخاب می‌شوند و به‌صورت خودکفا با شخصیت حقوقی مستقل همانند شهرداری‌ها به عنوان نهاد عمومی غیردولتی مشغول کار می‌گردند.

تأسیس دهیاری در روستاها را می‌توان نقطه عطفی در تاریخ مدیریت روستایی به شمار آورد زیرا از هنگام دخالت دولت در مدیریت روستاها و تأسیس انجمن ده همواره مدیریت آنها بر عهده انجمن یا شورای ده بوده است. با تأسیس دهیاری‌ها

علاوه بر شورای روستا به عنوان قانونگذار و تصویب کننده برنامه‌های عمران روستایی، مدیریت اجرایی امور روستا نیز به عهده دهیاری‌ها گذاشته شده است. آنچه بدیهی است این موضوع است که الگوی تأسیس دهیاری در روستاها بر گرفته از ساختار کنونی مدیریت شهری کشور است که دو نهاد شورای شهر و شهرداری در آن حضور دارند (سازمان دهیاری‌های وزارت کشور، ۱۳۸۴).

استان گیلان یکی از استان‌هایی است که این نوع رویکرد مدیریت روستایی را در سطح مطلوبی تجربه کرده است. بر اساس آمار و ارقام موجود، تا تاریخ ۸۴/۱۰/۳۰ تعداد مجوزهای صادر شده برای تأسیس دهیاری‌ها در استان گیلان ۸۷۸ مورد بوده است. با توجه به اینکه ۲۰۰۲ روستای بالای ۲۰ خانوار در این استان وجود دارد، نسبت مجوزهای صادر شده به کل این روستاها ۴۳/۹ درصد است. همچنین تعداد دهیاری‌های راه اندازی شده ۸۳۹ مورد است که نسبت آن به دهیاری‌های دارای مجوز ۹۵ درصد است (استانداری استان گیلان، ۱۳۸۵ و سازمان دهیاری‌های وزارت کشور، ۱۳۸۴).

با توجه به شکل‌گیری این نهاد جدید مدیریتی در روستاهای استان و با گذشت سه سال از تجربه اجرایی آن، در این مقاله به بررسی وضعیت عملکرد دهیاری‌ها و عوامل مؤثر بر عملکرد آنها در استان مذکور می‌پردازیم. بر اساس قانون تأسیس دهیاری‌ها، وظایف دهیار و دهیاری‌ها در ۴۸ بند به قرار زیر مشخص شده است که حوزه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیست محیطی مناطق روستایی را شامل می‌گردد (سازمان دهیاری‌های وزارت کشور، ۱۳۸۴).

دهیاری‌ها موظف هستند تا در حیطه این قانون وظایف و مسئولیت‌های مذکور را به اجرا بگذارند (سازمان دهیاری‌های وزارت کشور، ۱۳۸۴). هدف اصلی این تحقیق، بررسی وضعیت عملکرد دهیاری‌ها بر مبنای قانون مذکور و تحلیل عوامل مؤثر بر عملکرد آنها و تعیین اهمیت نسبی هریک از متغیرها در موفقیت آنهاست.

۱- اجرای طرح هادی روستا	
	حفظ و نگهداری از منابع طبیعی واقع در حریم روستا فراهم نمودن زمینه ایجاد خیابان‌ها، کوچه‌ها، پارک‌ها، فضای سبز و ... و همکاری در زمینه طرح بهسازی روستا نظیفه، نگهداری و تسطیح معابر و انهار عمومی و ... و لایروبی قنوات و تامین آب و روشنایی روستا کمک در احداث تأسیسات تولید و توزیع آب، برق و مخابرات و تعیین نرخ ... ایجاد و سازماندهی غسلخانه و گورستان و ... اتخاذ تدابیر لازم برای حفظ روستا از خطر سیل، حریق و رفع خطر بناها و ... صدور پروانه برای ساختمان‌ها همکاری در نگهداری و تسطیح راه‌های واقع در حریم اراضی روستا تامین اراضی موردنیاز مرتبط با اهداف و وظایف دهیاری پیشنهاد نامگذاری اماکن و معابر و تأسیسات روستا همکاری با دستگاه‌های ذی‌ربط در جهت تهیه و اجرای طرح هادی روستا و ... اجرای طرح‌های عمرانی در چارچوب طرح هادی
۲- برنامه اقتصادی - اجتماعی	
	کمک به شورا در خصوص بررسی و شناخت کمیته‌ها، نیازها و نارسایی‌های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی و ... تشویق و ترغیب روستاییان به توسعه صنایع دستی و اهتمام به ترویج توسعه و بازاریابی محصولات روستا تهیه تعرفه عوارض وصول عوارض مصوب مراجع قانونی اهدا و قبول اعانات و هدایا به نام روستا انجام معاملات دهیاری حفظ بناها و آثار باستانی بانشریک مساعی سازمان میراث فرهنگی و اداره، احداث و نگهداری و بهره‌برداری از تأسیسات عمومی، فرهنگی، ورزشی و رفاهی روستا معرفی خانواده‌های بی‌سرپرست و بی‌بضاعت به سازمان بهزیستی و کمیته امداد معرفی محصولات کشاورزی و تولیدات صنعتی و صنایع دستی روستا در مراکز شهرها پیگیری و مساعدت در جهت ایجاد موسسات فرهنگی، خیریه و صندوق‌های قرض‌الحسنه مراقبت و اهتمام کامل در نصب برگه قیمت بر روی اجناس و جلوگیری از فروش اجناس فاسد شناسایی زمینه‌های اشتغال و مساعدت در جهت تامین کار برای افراد جویای کار جلوگیری از تكدی گری و واداشتن متدكیلان به كار برآورد، تنظیم و ارائه بودجه سالانه دهیاری و متمم و اصلاح آن به شورا جهت تصویب
۳- برنامه خدمات عمومی	
	بهبود وضع زیست‌محیطی روستا تشویق و ترغیب روستاییان به انجام اقدامات در جهت سیاست‌های دولت مراقبت بر وضعیت بهداشتی گرمابه‌ها، نانوايي‌ها، فصابي‌ها و ... و معرفی اماکن غیربهداشتی به مسئولان مراقبت بر بهداشت ساکنان روستا و تشریک مساعی با وزارت بهداشت برای واكسیناسیون مراقبت بر اجرای مقررات بهداشتی و حفظ نظافت و تامین بهداشت روستا همکاری در جلوگیری از شیوع بیماری‌های انسانی و حیوانی واگیر و ... تسهیل دسترسی مردم روستا به آرد و نان مرغوب پی‌گیری و ایجاد زمینه نظارت بر امور بهداشتی روستا از قبیل کشتار بهداشتی دام و عرضه گوشت مراقبت، حفظ و نگهداری اموال و تأسیسات عمومی دهیاری اجرای مقررات دهیاری که جنبه عمومی دارد و به تصویب شورا و تایید شورای اسلامی رسیده لازم‌الرعایه است.
۴- ارتباط با سازمان‌ها و نهادها	
	مشارکت و همکاری با شورا در جهت پیگیری اجرای طرح‌های عمرانی اعلام قوانین و فرامین دولتی مربوط و پیگیری حسن اجرای آنها همکاری با سازمان‌ها و نهادهای دولتی و ایجاد تسهیلات لازم برای ایفای وظایف آنها ارسال گزارش‌های درخواست شده به شورا در موعد مقرر حضور دهیار برای پاسخگویی به سؤالات شورا ارسال گزارش ماهانه فعالیت‌های دهیاری برای شورا اجرای مصوبات شورا همکاری با شورای بخش و بخشداری به منظور بررسی و صدور پروانه‌های کسب گزارش پیشرفت یا عدم پیشرفت فیزیکی طرح‌ها به شورا و بخشدار و پیشنهاد راهکار همکاری با واحدهای امداد رسانی در هنگام وقوع حوادث و سوانح طبیعی ثبت موالید و متوفیات و تهیه آمار مربوط همکاری با نیروی انتظامی برای اجرای مقررات عمومی و حفظ نظم

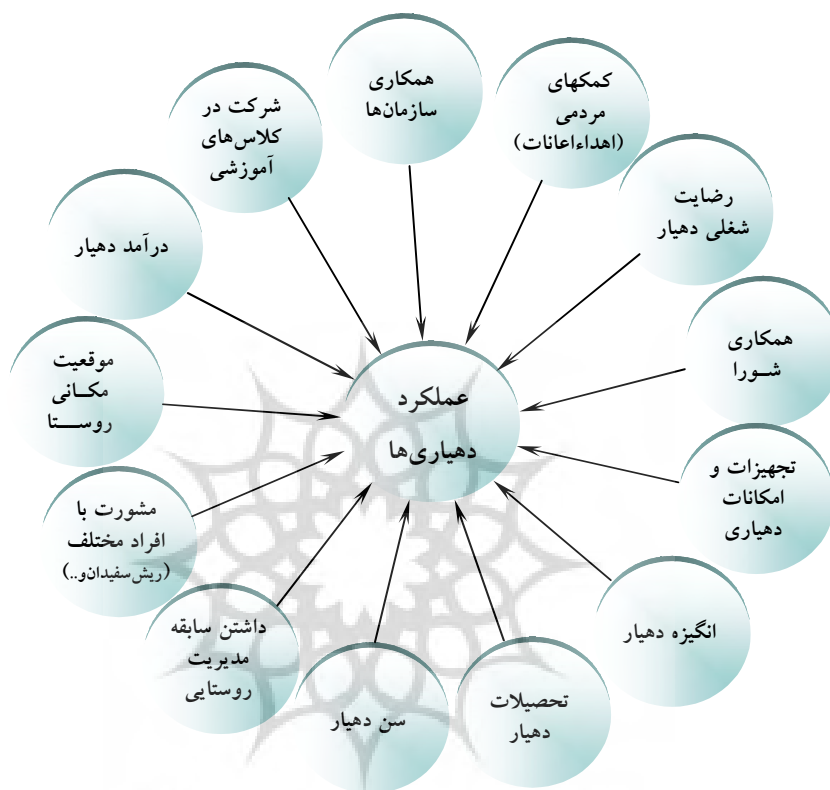
شکل ۱- وظایف دهیار

پیشینه تحقیق

هریک از مطالعات انجام گرفته در زمینه عملکرد افراد و سازمان‌های مربوط به مدیریت ابعاد خاصی را مدنظر قرار داده‌اند. میرسپاهی (۱۳۷۵) عملکرد هر شخص را ناشی از دو پدیده می‌داند که یکی ویژگی‌های خود شخص و دیگری ویژگی‌های محیط کار اوست. کارشناسان مدیریت منابع انسانی این تعبیر را در یک معادله ساده به صورت $P=A.E.S$ مطرح نموده‌اند. یعنی عملکرد اشخاص از حاصل ضرب توانایی و مهارت، تلاش و کوشش شخص در انجام وظایفش و بالاخره پشتیبانی محیطی به دست می‌آید؛ در این میان، عامل پشتیبانی به دو نوع پشتیبانی فیزیکی (ساختار سازمانی، تسهیلات کاری، پشتیبانی‌های مالی و غیره) و پشتیبانی روانی (حمایت‌های روانی، پشتیبانی‌های لازم، رفتار سازمانی و نظیر آن) اشاره می‌کند. بر مبنای معادله فوق، این سه عامل آثاری تصاعدی در افزایش یا کاهش عملکرد افراد در سازمان‌ها دارند و بنابراین تأثیر سه جنبه مزبور در ارزشیابی‌ها باید مورد توجه قرار گیرد. دعایی (۱۳۷۴) کافی نبودن تجهیزات و تسهیلات کاری، خط‌مشی‌های محدودکننده کاری، عدم همکاری و تعاون بین افراد، و شیوه سرپرستی را از عوامل مؤثر بر عملکرد شغلی افراد می‌داند. ایلیس (Illies, 2003) عملکرد شغلی اشخاص را به‌عنوان رفتار شخص در سازمان مطرح می‌کند و معتقد است که دو دسته عوامل بر این رفتارها تأثیرگذار می‌گذارند که پیشگویی‌کننده‌ها و عوامل فرآیند میانی را شامل می‌شوند. در این مدل، رضایت شغلی، احساسات و روحیه، تعهد سازمانی، انگیزش و استرس در قالب فرآیند میانی و نیز تفاوت‌های فردی در زمینه رهبری، توانایی و شخصیت، کار گروهی و فرهنگ سازمانی در قالب پیشگویی‌کننده‌های اصلی بر عملکرد شغلی اشخاص تأثیر می‌گذارند. گلی‌کار (۱۳۷۳) در مطالعه خود در زمینه تأثیر آموزش‌های ضمن خدمت اداری بر عملکرد کارکنان شرکت ملی نفت ایران نتیجه می‌گیرد که رابطه این دو در صورتی مثبت است که آموزش باعث تغییرات مفید رفتاری بشود و این آموزش مفید متناسب با احتیاجات کارکنان و موسسات ارائه گردد. واصف (۱۳۷۸) نیز در تحقیقی

به تأثیر آموزش‌های ضمن خدمت بر میزان بهبود و توسعه عملکرد کارکنان جهادسازندگی استان آذربایجان غربی می‌پردازد و نشان می‌دهد که شرکت در دوره‌های آموزش ضمن خدمت موجب بهبود عملکرد کارکنان می‌شود. گودا و سیدارمای (Gowda and siddarmaih, 1999) طی مطالعه‌ای در هند به این نتیجه رسیدند که مشارکت جمعی هم بر ادراک شغلی و هم بر عملکرد شغلی تأثیر معنی‌داری برجای می‌گذارد. لیکین (Likane, 1992) با بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد شغلی کارکنان نتیجه گرفته است که عواملی نظیر زمان ناکافی، عدم همکاری دیگران، و کمبود امکانات، تجهیزات و ابزار مناسب باعث کاهش عملکرد شغلی افراد می‌شود. ساندراسوامی و پروما (Sundraswamy and Peruma, 1992) نیز در تحقیقی با عنوان «متغیرهای تأثیرگذار بر عملکرد شغلی کارشناسان کشاورزی در ایالت‌های بنگلور و میسور هند» نتیجه گرفتند که متغیرهای نیاز به پیشرفت، سن، تجربه، رضایت شغلی، درگیری شغلی، استقلال شغلی، ویژگی‌های شغلی، جو و تعهد سازمانی، آموزش ضمن خدمت و استرس شغلی به طور معنی‌داری بر عملکرد شغلی افراد تأثیر می‌گذارند. مک کافری (Maccaffery, 2005) و دنیس (Dennis, 2005) نیز عوامل چهارگانه محیط و امکانات فیزیکی، مهارتها و آموزش‌های مورد نیاز، ارزیابی عملکرد، انتظارات شغلی را در بهبود عملکرد مؤثر می‌دانند.

براساس پیشینه تحقیق و بررسی‌ها و مشاهدات اولیه میدانی، تحقیق حاضر عوامل زیر را در قالب مدل نظری در عملکرد دهیاری‌ها مؤثر می‌داند:

شکل ۲- مدل نظری عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌ها

فرضیه عام پژوهش

عملکرد دهیاری‌ها تابعی است از همکاری سازمان‌ها، رضایت شغلی دهیار، همکاری شورا، کمکهای مردمی، شرکت دهیاران در کلاس‌های آموزشی ویژه، تجهیزات دهیاری، درآمد دهیار، موقعیت مکانی روستا، مشورت دهیار با افراد مختلف، وجود سابقه مدیریت روستایی در خانواده دهیار و انگیزه دهیار.

تعریف عملیاتی متغیر وابسته تحقیق

در این تحقیق «عملکرد دهیاری و دهیار» بر اساس ۴۸ وظیفه تصریح شده در قانون دهیاری‌ها مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۱ (اکبری و عبدالهی، ۱۳۸۴) مورد سؤال و ارزیابی قرار گرفته است.

روش تحقیق

این پژوهش از نظر میزان نظارت و درجه کنترل، از نوع پژوهش میدانی است زیرا کلیه متغیرها و فرضیات موردنظر در میدان آزمایش (محدوده جغرافیایی استان گیلان) مورد بررسی قرار گرفته و جهت جمع‌آوری داده‌های اصلی از پرسشنامه استفاده شده است. نظر کارشناسان دفتر دهیاری‌های وزارت کشور مبنای اعتبارسنجی پرسشنامه قرار گرفته است و برای سنجش قابلیت اعتماد یا پایایی^(۴) ابزار تحقیق از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. که مقدار آن برای هرکدام از بخش‌های پرسشنامه در جدول ۱ دیده می‌شود.

جدول ۱- مقادیر آلفای کرونباخ برای مقیاس‌های پرسشنامه

مقدار آلفای کرونباخ استاندارد	تعداد گویه	گویه‌ها
۰/۷۷۹	۱۱	سنجش رضایت شغلی دهیاران
۰/۷۶۷	۵	میزان مشورت دهیاران با افراد مختلف
۰/۷۰۶	۵	میزان همکاری مردم با دهیاری

جامعه آماری تحقیق حاضر را کلیه دهیاری‌های استان گیلان تشکیل می‌دهند که تعداد آنها در سطح استان گیلان ۸۳۹ مورد است. در این مطالعه، با توجه به ماهیت تحقیق، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب استفاده شده است. جهت تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده گردیده است که به صورت زیر است:

$$n = \frac{N(t.s)^2}{Nd^2 + (t.s)^2}$$

که در آن :

S = انحراف معیار جامعه، n = حجم نمونه، N = حجم جامعه، $d = t \cdot \frac{s}{\sqrt{n}}$ ، $t = 2/58$ و d = دقت احتمالی مطلوب (منصورفر، ۱۳۷۶).

به منظور تعیین انحراف معیار و همچنین تعیین دقت احتمالی مطلوب، تعداد ۳۳ نمونه از جامعه آماری مورد تحقیق به صورت تصادفی انتخاب و پیش آزمون شده است. انحراف معیار حاصل از این پیش آزمون ۱۷/۲۵ و دقت احتمالی آن ۳/۸۴ محاسبه شده است:

$$n = \frac{839(2/58 \times 17/25)^2}{839 \times 14/76 + (2/58 \times 17/25)^2} = 115$$

همان‌طور که مشاهده می‌شود، حجم نمونه محاسبه شده، ۱۱۵ دهیاری می‌باشد که برای افزایش دقت و صحت، این حجم به ۱۴۹ دهیاری افزایش یافت. با توجه به اینکه تعداد دهیاری‌های موجود در هر شهرستان در استان گیلان مطابق جدول ۲ است، برای نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب، تعداد نمونه از هر شهرستان مطابق با جدول مذکور محاسبه و اندازه‌گیری شد.

جدول ۲- مربوط به تعداد دهیاری‌های موجود در هر شهرستان و حجم نمونه انتخابی

نام شهرستان	تعداد دهیاری	تعداد نمونه	نام شهرستان	تعداد دهیاری	تعداد نمونه
استارا	۱۴	۳	سیاهکل	۲۲	۴
آستانه اشرفیه	۶۱	۱۱	شفت	۵۰	۸
املش	۲۳	۵	صومعه سرا	۷۷	۱۴
بندرانزلی	۱۷	۳	فومن	۶۲	۱۱
تالش	۶۸	۱۲	لاهیجان	۶۶	۱۲
رشت	۱۹۴	۳۴	لنگرود	۴۰	۷
رضوانشهر	۲۵	۴	ماسال	۲۴	۴
رودبار	۴۲	۷	جمع	۸۳۹	۱۴۹
رودسر	۵۴	۱۰			

منبع: استانداری استان گیلان، ۱۳۸۵

نتایج

اطلاعات میدانی به دست آمده در خصوص ۱۴۹ نفر از دهیاران استان گیلان نشان می‌دهد که کمترین و بیشترین سن دهیارها به ترتیب ۲۲ و ۵۹ سال و میانگین سنی آنها ۳۷/۷ سال است. ۴۳ درصد دهیاران بین ۲۲ تا ۳۵، ۴۲/۲ درصد بین ۳۵ تا ۴۵، و ۱۴/۸ درصد بین ۴۵ تا ۵۹ سال سن دارند. همچنین با توجه به شرط دارا بودن حداقل مدرک دیپلم برای تصدی سمت دهیاری در قانون، مدرک تحصیلی حدود ۶۰ درصد از دهیاران مورد مطالعه دیپلم، ۴ درصد فوق دیپلم، ۲۵ درصد لیسانس و ۱۱ درصد زیر دیپلم بوده است.

همان‌طوری که قبلاً بیان شد، متغیر وابسته در این مطالعه عملکرد دهیاری‌هاست که بر اساس وظایف قانونی ۴۸ گانه اندازه‌گیری شده است. برای بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌ها از رگرسیون چند متغیره گام به گام استفاده شده است؛ در این فرآیند مجموعاً یازده متغیر در گام‌های مختلف وارد تحلیل شدند که نتایج آن را در جدول‌های ۳ و ۴ مشاهده می‌کنیم.

نتایج حاصل از رگرسیون گام به گام نشان می‌دهد که از میان ۱۱ متغیر وارد شده به مدل، همکاری سازمان‌ها با ضریب تعیین (R^2) ۰/۳۶۴، بیشترین تأثیر را بر عملکرد دهیاری‌ها داشته است، به طوری که ۳۶/۴ درصد از تغییرات متغیر مورد نظر را تبیین می‌کند. سایر متغیرها مجموعاً ۷۱/۹ درصد از واریانس عملکرد دهیاری‌ها را تبیین می‌کنند. از میان متغیرهای مستقل مطرح شده در فرض تحقیق، متغیرهای یازده‌گانه فوق در عملکرد دهیاری‌ها مؤثرند و این در حالی است که متغیرهای مربوط به سن و سطح تحصیلات دهیار در این مدل معنی‌دار نشده‌اند. نتایج آزمون F نیز نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین عملکرد دهیاران با سطح تحصیلات و تفاوت سنی وجود ندارد (جدول ۵).

جدول ۳- متغیرهای وارد شده و سهم هر متغیر در مدل
رگرسیون گام به گام

مراحل	متغیرهای وارد شده به مدل در هر مرحله	ضرایب تعیین (R^2)	سهم هر متغیر در تبیین متغیر وابسته (درصد)
گام اول	همکاری سازمان‌ها	۰/۳۶۴	۳۶/۴
گام دوم	رضایت شغلی دهیار	۰/۴۹۰	۱۲/۶
گام سوم	همکاری شورای اسلامی روستا	۰/۵۵۷	۶/۷
گام چهارم	مشارکت‌های مردمی	۰/۵۹۹	۴/۲
گام پنجم	میزان شرکت دهیار در کلاس‌های آموزشی	۰/۶۲۶	۲/۷
گام ششم	تجهیزات و امکانات دهیاری	۰/۶۵۰	۲/۴
گام هفتم	درآمد دهیار	۰/۶۷۰	۲
گام هشتم	موقعیت مکانی روستا	۰/۶۹۰	۲
گام نهم	مشورت با افراد مختلف (ریش سفیدان و رهبران محلی، اعضای شورا..)	۰/۷۰۷	۱/۷
گام دهم	داشتن سابقه مدیریت روستایی در خانواده دهیار	۰/۷۱۶	۰/۹
گام یازدهم	انگیزه دهیار برای کمک به مردم و توسعه روستا	۰/۷۱۹	۰/۰۳

جدول ۴- ضرایب رگرسیون گام به گام برای بررسی تأثیر متغیرهای مورد مطالعه بر عملکرد دهیاری‌ها و تعیین اهمیت نسبی متغیرها

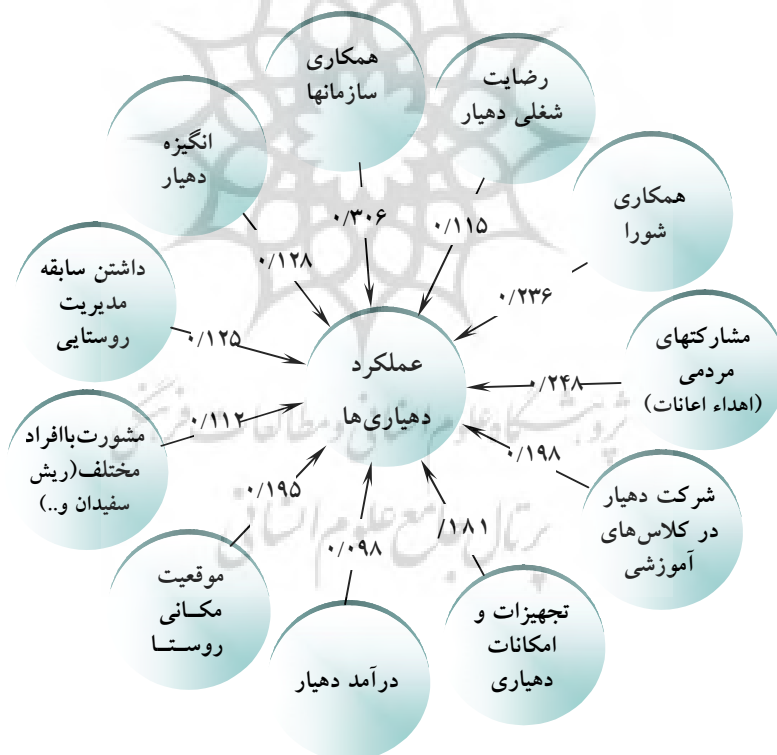
متغیرهای وارد شده به مدل	ضرایب رگرسیونی (B)	ضرایب رگرسیونی استاندارد (β)	خطای استاندارد	مقدار t	سطح معنی‌داری
ضریب ثابت	-۴۶/۰۵				
همکاری سازمان‌ها	۰/۲۵۵	۰/۳۰۶	۰/۰۴۳	۵/۹۱۳	۰/۰
رضایت شغلی دهیار	۰/۱۸۵	۰/۱۱۵	۰/۰۸۶	۲/۱۴۵	۰/۰۳۴
همکاری شورای اسلامی روستا	۲/۲۸۱	۰/۲۳۶	۰/۴۹۲	۴/۶۳۶	۰/۰
مشارکت‌های مردمی	۲/۲۰۴	۰/۲۴۸	۰/۴۶۹	۴/۶۹۷	۰/۰
میزان شرکت دهیار در کلاس‌های آموزشی	۲/۴۸۹	۰/۱۹۸	۰/۶۳۷	۳/۹۰۹	۰/۰
تجهیزات و امکانات دهیاری	۳/۱۸۶	۰/۱۸۱	۰/۸۵۲	۳/۷۳۹	۰/۰
درآمد دهیار	۱/۲۲۹	۰/۰۹۸	۰/۰	۱/۹۷۴	۰/۰۵۰
موقعیت مکانی روستا	۰/۳۸۸	۰/۱۹۵	۰/۰۹۵	۴/۰۸۸	۰/۰
مشورت با افراد مختلف (ریش سفیدان و رهبران محلی، اعضای شورا، ...)	۰/۴۳۶	۰/۱۱۲	۰/۶۳۳	۲/۲۶۹	۰/۰۲۵
داشتن سابقه مدیریت روستایی در خانواده	۴/۴۱۶	۰/۱۲۵	۱/۷۰۶	۲/۵۸۸	۰/۰۱۱
انگیزه دهیار (کمک به مردم روستا)	۳/۹۸۶	۰/۱۲۸	۱/۵۳۴	۲/۵۶۶	۰/۰۱۱

جدول ۵- نتایج آزمون F برای بررسی عملکرد دهیاران در سطوح مختلف سنی و تحصیلی

متغیر	F	Sig
سطح تحصیلات	۰/۱۶۸	۰/۹۱۸
سن	۰/۳۳۱	۰/۸۰۳

شکل ۳ اهمیت نسبی متغیرهای تأثیرگذار بر عملکرد و موفقیت دهیاری‌ها را نشان می‌دهد. همان‌طوری که می‌بینیم همکاری سازمان‌های مرتبط با عمران روستایی بیشترین تأثیر را بر عملکرد و موفقیت دهیاری‌ها دارند. مقدار بتای به دست آمده برای

این متغیر نشان می‌دهد که تغییر یک واحد در انحراف معیار متغیر همکاری سازمان‌ها به اندازه ۰/۳۰۶ بر انحراف معیار عملکرد دهیاری‌ها تأثیر می‌گذارد (کلانتری، ۱۳۸۲). همچنین مشارکت مردمی ($\beta=0/248$)، همکاری شورای اسلامی روستا ($\beta=0/236$)، میزان شرکت دهیار در کلاس‌های آموزشی ($\beta=0/198$)، موقعیت مکانی روستا ($\beta=0/195$)، تجهیزات و امکانات دهیاری ($\beta=0/181$)، انگیزه دهیار ($\beta=0/128$)، داشتن سابقه مدیریت روستایی ($\beta=0/125$)، رضایت شغلی دهیار ($\beta=0/115$)، مشورت با افراد مختلف محلی ($\beta=0/112$)، و درآمد دهیار ($\beta=0/098$) به ترتیب بیشترین اهمیت را در بهبود عملکرد دهیاری‌ها دارند.

شکل ۳- اهمیت نسبی متغیرهای تأثیرگذار بر عملکرد دهیاری‌ها براساس مقادیر استاندارد شده بتا

بنابراین، برای بهبود عملکرد و افزایش موفقیت دهیاران باید میزان همکاری سازمان‌ها و مشارکت مردم و شورای اسلامی را به سطح مطلوبی رساند و در گام بعدی، از طریق برگزاری کلاس‌های آموزشی و افزایش توانمندی و انگیزه دهیاران زمینه را برای موفقیت آنها فراهم کرد.

بحث و پیشنهاد

تحلیل رگرسیون گام به گام نشان می‌دهد که ۱۱ متغیر همکاری سازمان‌ها، رضایت شغلی دهیار، همکاری شورا، مشارکت‌های مردمی، میزان شرکت در کلاس‌های آموزشی ویژه دهیاران، تجهیزات دهیاری، درآمد دهیار، موقعیت مکانی روستا، مشورت با افراد مختلف (ریش سفیدان و رهبران محلی، اعضای شورا...)، داشتن سابقه مدیریت روستایی در خانواده، و انگیزه دهیار (کمک به مردم روستا) که طی ۱۱ گام وارد مدل رگرسیونی می‌شوند، مجموعاً ۷۲ درصد از واریانس عملکرد دهیاری‌ها را تبیین می‌نمایند؛ متغیرهای سن و تحصیلات دهیاران وارد مدل رگرسیونی نشدند. ۱۱ متغیر مذکور را می‌توان به شرح زیر تحلیل کرد:

(۱) متغیر همکاری سازمان‌ها به تنهایی ۳۷ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌نماید که نقش پررنگ همکاری سازمان‌ها را در عملکرد دهیاری‌ها نشان می‌دهد. برخی از دهیاری‌ها که عملکرد پایین‌تری نسبت به سایرین داشتند ابراز می‌کردند که سازمان بنیاد مسکن جهت صدور پروانه ساختمان مشکلات عدیده‌ای برای آنها ایجاد کرده است، جهاد کشاورزی منطقه اصلاً با آنها همکاری نمی‌کند، و برخی از سازمان‌ها دهیاران را به رسمیت نمی‌شناسند. برای بهبود عملکرد دهیاری‌ها پیشنهاد می‌شود که دفتر امور دهیاری‌های استان جلساتی توجیهی را با حضور مدیران سازمان‌های ذی‌ربط به منظور تشریح وظایف و زمینه‌های همکاری سازمان‌ها با دهیاران برگزار نماید.

۲) رضایت شغلی دهیاران دومین متغیری است که وارد مدل رگرسیونی شد و حدود ۱۳ درصد از واریانس متغیر وابسته (عملکرد دهیاری‌های استان گیلان) را تبیین کرد. جهت افزایش رضایت شغلی دهیاران پیشنهاد می‌شود که منابع مؤثر (اطلاعات، کمک‌های مالی، ابزار و...) در اختیار آنها قرار گیرد و رفتار مدیران به گونه‌ای باشد که دهیاران بتوانند در صورت نیاز به هدایت و راهنمایی آنها به راحتی درخواست خود را مطرح کنند.

۳) متغیر همکاری شوراهای همراه با دو متغیر قبلی ۵۶ درصد از واریانس کل متغیر وابسته تحقیق را تبیین می‌نماید. این متغیر تأثیر به‌سزایی در عملکرد دهیاری‌ها دارد، به طوری که دهیاری‌هایی که از عملکرد پایین تری نسبت به بقیه برخوردارند بود یکی از مشکلات عمده خود را عدم همکاری شوراهای دانسته و ابراز داشته‌اند که اعضای شورا به علت پایین بودن سطح سواد و بالا بودن سن و عدم آگاهی از وظایف و اختیارات دهیاران و از آنجا که دهیاران را رقیبی بی‌تجربه و نوپا برای خود می‌دانند، از به رسمیت شناختن آنها امتناع می‌ورزند و بر سر راه فعالیت‌هاشان مانع ایجاد می‌کنند. از این رو، پیشنهاد می‌شود که با برگزاری کلاس‌های آموزشی و توجیهی، افراد شورا با وظایف و اختیارات دهیاری آشنا شوند و زمینه همکاری و فعالیت هماهنگ و هم‌افزای آنها با دهیاران فراهم آید.

۴) مشارکت‌های مردمی متغیر تأثیر گذار دیگری است که به تنهایی ۴/۲ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌نماید. این متغیر با مقدار بتای ۰/۲۴۸ از نظر اهمیت نسبی پس از متغیر همکاری سازمان‌ها قرار گرفته است و از متغیرهای بسیار تعیین کننده در عملکرد دهیاری‌ها محسوب می‌شود. مشارکت مردم در تأمین نیروی انسانی مورد نیاز فعالیت‌های عمرانی، کمک‌های مالی و اهداء اعانات اعم از زمین و غیره نقش مؤثری در توسعه فعالیت‌های عمرانی روستا و موفقیت دهیاری‌ها دارد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود برای افزایش مشارکت مردم در این زمینه، رهبران ریش‌سفیدان و افراد تأثیرگذار محلی بازدیدهایی از روستاهای نمونه (که از عملکرد

بالتری به موجب مشارکت‌های مردمی برخوردارند) به عمل آورند و از طریق انتقال یافته‌ها به مردم روستای خود، آنها را به مشارکت در زمینه فعالیت‌های عام‌المنفعه تشویق و ترغیب نمایند.

۵) شرکت در کلاس‌های آموزشی در گام پنجم وارد مدل رگرسیونی گردید. این متغیر تبیین کننده ۲/۷ درصد از واریانس متغیر وابسته تحقیق است و تأثیر مستقیم و مثبت بر عملکرد دهیاری‌ها دارد. پیشنهاد می‌شود برای بهبود عملکرد دهیاری‌ها، کلاس‌های آموزشی ویژه دهیاران به طور گسترده‌تری استمرار یابد. برخی از دهیاران که علاقه چندانی به شرکت در کلاس‌های آموزشی ویژه دهیاران از خود نشان نمی‌دادند مدعی بودند که هیچ‌گونه مدرکی برای دهیارانی که در این دوره‌ها شرکت نموده و آن را به اتمام رسانده‌اند صادر نمی‌شود و اظهار می‌داشتند که کلاس‌های ویژه آموزش بودجه نویسی ناکافی است و هنوز در این زمینه با مشکلات بسیاری روبرو هستند.

۶) عامل تجهیزات و امکانات دهیاری همراه با پنج متغیر قبلی، ۶۵ درصد از واریانس متغیر وابسته تحقیق را تبیین می‌نماید؛ این متغیر به تنهایی تبیین کننده ۲/۴ درصد از واریانس مذکور است. وجود تجهیزات رابطه مستقیم و مثبت با عملکرد دهیاری‌ها دارد. از این رو، پیشنهاد می‌شود که دهیاری‌ها مقداری از درآمدهای خود را صرف خرید تجهیزات اعم از تراکتور، لودر بک‌هو، وانت بار و... نمایند، زیرا در هزینه‌ها صرفه‌جویی می‌شود و عملکرد دهیاری‌ها بهبود می‌یابد.

۷) درآمد دهیار در گام هفتم وارد مدل رگرسیونی گردید. این متغیر تبیین کننده ۲ درصد از واریانس متغیر وابسته تحقیق است و نشان می‌دهد که اگر دهیار از نظر مالی تأمین باشد عملکرد بهتری در دهیاری خواهد داشت. برخی از دهیاران اظهار می‌کردند که حدود شش ماه حقوق دریافت نکرده‌اند، این درحالی است که برخی از آنها منبع درآمد دیگری جز دهیاری ندارند و واضح است که این مسئله بر

عملکردشان تأثیر به‌سزایی دارد. پرداخت به موقع حقوق ماهانه دهیار و همچنین بیمه کردن دهیاران باعث دلگرمی و بهبود عملکرد آنها خواهد شد.

۸) متغیر موقعیت مکانی همراه با هفت متغیر قبلی تبیین‌کننده ۶۹ درصد از واریانس متغیر وابسته تحقیق است و به تنهایی ۲ درصد از این واریانس را تبیین می‌کند. روستاهایی که در نزدیکی شهرها و یا مراکز شهرستان قرار دارند قطعاً از امکانات بیشتر و بهتری نسبت به روستاهای دورافتاده برخوردارند. گسترش وسایل حمل و نقل عمومی عملکرد دهیاری‌ها را بهبود خواهد بخشید.

۹) مشورت با افراد مختلف در گام نهم وارد مدل رگرسیونی گردید. این متغیر تبیین‌کننده ۱/۷ درصد از واریانس متغیر وابسته تحقیق است. این متغیر دارای تأثیر مستقیم و مثبت بر عملکرد دهیاری‌هاست. دهیاری‌های موفق تشکیل شورای مشورتی جهت تصمیم‌گیری در خصوص فعالیت‌های دهیاری‌ها و اجرای تصمیمات اتخاذ شده را دلیل عمده موفقیت خود عنوان کرده‌اند. آنها اظهار می‌کنند که همواره جهت برنامه‌ریزی و اخذ تصمیمات با جمعی از رهبران محلی، ریش‌سفیدان، معتمدان محلی، اعضای شورا و دیگران به گفتگو می‌پردازند و به‌طور دسته‌جمعی اقدام به تصمیم‌گیری می‌نمایند. به این طریق مردم روستا نسبت به پروژه‌ها احساس مالکیت می‌کنند و در اجرای آنها سهیم می‌شوند.

۱۰) متغیر داشتن سابقه مدیریت روستایی همراه با ۹ متغیر قبلی ۶/۷۱ درصد از واریانس متغیر وابسته تحقیق را تبیین می‌نماید و با عملکرد دهیاری‌ها رابطه مستقیم دارد. وجود سابقه مدیریت روستایی در خانواده (کدخدا، دهبان، عضویت در انجمن ده و غیره) دارای تأثیر به‌سزایی در عملکرد دهیاری‌هاست. استفاده از تجربه افراد خانواده راهگشای بسیاری از مشکلات درخصوص مدیریت روستایی است.

۱۱) انگیزه دهیار از فعالیت در دهیاری آخرین متغیری است که وارد مدل رگرسیونی می‌شود. این متغیر در کنار ۱۰ متغیر قبلی حدود ۷۲ درصد از واریانس متغیر وابسته تحقیق را تبیین می‌نماید؛ این متغیر به تنهایی ۰/۰۳ از واریانس متغیر وابسته را تبیین

می‌نماید و دارای رابطه مستقیم و مثبت با عملکرد دهیاری‌هاست. افرادی که انگیزه‌شان از فعالیت در دهیاری، بیشتر کمک به مردم روستاست تا کسب درآمد و موقعیت اجتماعی، عملکردشان به طور معنی‌داری با دیگران متفاوت است. بنابراین، انتخاب این گونه دهیاران برای دوره‌های آتی در اولویت قرار دارد.

یادداشت‌ها

1. ability
2. effort
3. supports
4. reliability

منابع

- استانداری استان گیلان (۱۳۸۵)، *آمار دهیاری‌ها، دفتر امور دهیاری‌ها*. رشت: استانداری استان گیلان.
- اکبری، غضنفر و عبداللهی، مجید (۱۳۸۴)، *مجموعه قوانین و مقررات ده و دهیاری*. تهران: قلمستان هنر.
- بنار، رحمت‌الله (۱۳۸۴)، *شورا، تقویت حضور مردم و تمرکززدایی*. تهران: مهر برنا.
- دعایی، حبیب‌الله (۱۳۷۴)، *مدیریت منابع انسانی*. مشهد: دانشگاه فردوسی.
- سازمان دهیاری‌های وزارت کشور (۱۳۸۴)، *آمار دهیاری‌ها*. تهران: دفتر امور دهیاری‌ها.
- طالب، مهدی (۱۳۷۱)، *مدیریت روستایی در ایران*. تهران: دانشگاه تهران.
- کلاتتری، خلیل (۱۳۸۲)، *پردازش داده‌ها در تحقیقات اجتماعی و اقتصادی*. تهران: شریف.
- کلاتتری، خلیل (۱۳۸۴)، *جامعه‌شناسی روستایی*. تهران: دانشگاه پیام نور.
- گلی‌کار، غلامحسین (۱۳۷۳)، *بررسی تأثیر آموزش‌های ضمن خدمت اداری بر عملکرد کارکنان شرکت ملی نفت ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده مدیریت و حسابداری.
- منصورفر، کریم (۱۳۷۶)، *روش‌های آماری*. تهران: دانشگاه تهران.
- مهدوی، مسعود (۱۳۷۷)، *مقدمه‌ای بر جغرافیای روستایی ایران، جلد اول: شناخت مسائل جغرافیایی روستاها*. تهران: سمت.
- میرسپاهی، ناصر (۱۳۷۵)، *مدیریت منابع انسانی و روابط کار*. تهران: شروین.

واصف، عبدالله (۱۳۷۸)، «تأثیر آموزش‌های ضمن خدمت در بهبود و توسعه عملکرد کارکنان جهاد سازندگی استان آذربایجان غربی». *مجموعه مقالات همایش توسعه نظام اداری*. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.

Ahmed, T. (2002), *Local Government and Field Administration in the 21st Century: Some Reform Proposals (in Bengal)* Khulna, Reported.

Ahmed, F. (2002), "Poverty incidence in Bangladesh, 1999 regional and national estimates". Paper presented at *Regional Seminar on Poverty Monitoring* held at CIRDAP, Dhaka. Available on:

www.popldr.org/pidocs/DR%20case%20and%20perf%20fctn.ppt.

Dennis, E. and Erdmann, D. (2005), "Improvement of job performance", available on: <http://www.traintoingrain.com/tda/2005/03/improvingperfo.html>.

Gowda, N.S. and Siddaramaih, B.S. (1999), "Job perception and job performance of extension guides in Karnataka". *Mysore-Journal of Agricultural Science*. 23:3, 411-415; 5 f.

Illies, Remus (2003), "Organization behavior". Available on: www.studies_online.org

Likane, Jeffrey (1992), *Assessment of the Situational and Individual Components of Job Performance*. Texas: A & M University. Department of Management.

Maccaffery, Jim (2005), "Job performance". Available on: www.studies_online.org

Sundaraswamy, B. and Peruma, L. G. (1992), "Variable influencing, the job performance of assistant agricultural officers". *Karnataka Journal of Agricultural-Sciences*. 5:3, 249-254.